

**Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка**

**ТРАНСФОРМОВАНИЙ СОЦІУМ:
ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ
ЗАХІДНИХ ЗЕМЕЛЬ УКРАЇНИ
У ПЕРШІ ПІСЛЯВОЄННІ РОКИ
(1944–1953)**

Колективна монографія

**IZDEVNIECĪBA
BALTIJA
PUBLISHING
2023**

УДК 94(477.8)"1944/1953"
Т 65

Рецензенти:

Білан Сергій Олексійович – доктор історичних наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин і суспільних наук Національного університету біоресурсів і природокористування України;

Лазурко Лідія Миколаївна – доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Рекомендовано до друку вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 6 від 27 квітня 2023 р.)

Рекомендовано до друку вченою радою
Запорізького національного університету
(протокол № 10 від 27 квітня 2023 р.)

Т 65

Трансформований соціум: повсякденне життя населення західних земель України у перші післявоєнні роки (1944–1953): колективна монографія / відп. ред. В. Ільницький, М. Галів. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2023. 350 с.

ISBN 978-617-8003-18-0

У запропонованій монографії представлено окремі аспекти повсякденного життя населення Західної України у перші повоєнні роки. Зокрема, висвітлено щоденне життя селянства, учителів, школярів, українських повстанців та підпільників, переселених і депортованих осіб тощо. Окремі студії присвячені історіографії проблеми.

Представлені у монографії дослідження можуть бути корисними науковцям, учителям, студентам, учням та усім, хто цікавиться питаннями історії України ХХ ст.

УДК 94(477.8)"1944/1953"

© В. Баран, С. Фіщук, В. Старжець, Л. Стрільчук, Я. Антонюк,
В. Ільницький, О. Каліщук, М. Галів, О. Сейонтик, Н. Ільницька,
В. Міщанин, Р. Попп, О. Медвідь, Ю. Стецик, В. Данильчук, П. Леньо,
Д. Веденєєв, 2023

ISBN 978-617-8003-18-0

**Ministry of Education and Science of Ukraine
Drohobych Ivan Franko State
Pedagogical University**

**TRANSFORMED SOCIETY:
EVERYDAY LIFE OF THE POPULATION
OF THE WESTERN LANDS OF UKRAINE
IN THE FIRST POST-WAR YEARS
(1944–1953)**

Collective Monograph

2023

UDC 94(477.8)"1944/1953"

T 65

Reviewers:

Bilan Serhiy Oleksiyovych – Doctor of Historical Sciences, Professor, Professor of the Department of International Relations and Social Sciences, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine;

Lazurko Lidiya Mykolayivna – Doctor of Historical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of History of Ukraine, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

Recommended for publication by the Academic Council of the
Drohobych State Ivan Franko Pedagogical University
(Minutes № 6 of April 27, 2023)

Recommended for publication by the Academic Council
of Zaporizhzhya National University
(Minutes № 10 of April 27, 2023)

T 65

Transformed society: everyday life of the population of the western lands of Ukraine in the first post-war years (1944–1953): Collective Monograph / red. V. Ilnytskyi, M. Haliv. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2023. 350 p.

ISBN 978-617-8003-18-0

The proposed monograph presents some aspects of everyday life of the population of Western Ukraine in the first postwar years. In particular, the daily life of peasants, teachers, schoolchildren, Ukrainian insurgents and underground, displaced and deported persons, etc. Separate studies are devoted to the historiography of the problem.

The research can be useful for scientists, teachers, students, pupils, and all who are interested in the history of Ukraine of the twentieth century.

UDC 94(477.8)"1944/1953"

© *V. Baran, S. Fishchuk, V. Starzhets, L. Strilchuk, Y. Antoniuk,
V. Ilnytskyi, O. Kalishchuk, M. Haliv, O. Sviontyk, N. Ilnytska,
V. Mishchanyn, R. Popp, 2023*

ISBN 978-617-8003-18-0

ЗМІСТ

Школи з польською мовою навчання Львівської та Дрогобицької областей в 1944–1946 рр.: сучасна вітчизняна історіографія та нові архівні матеріали <i>(Василь Гулай, Любомир Хахула)</i>	9
Україна післявоєнна: проблеми радянського повсякдення <i>(Володимир Баран, Сергій Фіщук)</i>	24
Антирадянська діяльність студентської молоді у Західній Україні (1944–1953 рр.) <i>(Володимир Старжець)</i>	47
Оргнабір із західних областей УРСР у повоєнний час як складова денацифікації українства <i>(Володимир Сергійчук)</i>	68
Повсякдення репатріантів: від перевірконо-фільтраційних таборів до соціалізації в радянській дійсності у перше повоєнне десятиліття <i>(Людмила Стрільчук)</i>	83
Практикування народної медицини українськими повстанцями <i>(Ярослав Антонюк, Василь Ільницький)</i>	112
Кіно як елемент повсякдення волинян (1944–1953 рр.) (за матеріалами газети «Радянська Волинь») <i>(Оксана Каліщук)</i>	126
Повсякденне життя Дрогобиччини улітку 1946 р.: мовою одного документа <i>(Микола Галів, Олександра Свйонтик, Наталія Ільницька)</i>	148

Перша хвиля радянських виборчих кампаній у Закарпатській області 1946–1947 років у добових оперативних зведеннях НКВС-НКДБ (МВС-МДБ) <i>(Василь Міщанин)</i>	165
Звіт проводу ОУН за перше півріччя 1949 р. як джерело вивчення повсякдення населення Львівщини у перші повоєнні роки <i>(Руслана Попп)</i>	186
Документальне свідчення про методи пропагандистської роботи більшовицьких органів влади в Станиславівщині в першій половині 1949 р. <i>(Оксана Медвідь)</i>	245
Обшуки, арешти, допити як явища повсякденного неспокою в аскетичному житті ієромонаха Юрія (Івана) Янтуха (1910–1993): просопографічні аспекти <i>(Юрій Стецик)</i>	267
Повсякденне життя ув'язнених у виправно-трудовах таборах ГУЛАГУ після Другої світової війни <i>(Віталіна Данильчук)</i>	279
Анатомія культу Героя Радянського Союзу Олекси Борканюка <i>(Павло Леньо)</i>	299
Розбудова та провідні напрями діяльності зовнішньої розвідки органів державної безпеки в Українській РСР за умов розгортання міжблокового протистояння у світі (1944–1950-ті рр.) <i>(Дмитро Веденєєв)</i>	316
Перелік умовних скорочень	347

CONTENTS

Polish language schools of Lviv and Drohobych regions in 1944–1946: recent national historiography and new archival materials <i>(Vasyl Hulai, Liubomyr Khakhula)</i>	9
Post-war Ukraine: soviet everyday problems <i>(Volodymyr Baran, Serhiy Fishchuk)</i>	24
Anti-soviet activities of youth students in Western Ukraine (1944–1953) <i>(Volodymyr Starzhets)</i>	47
Recruitment from the western regions of the Ukrainian SSR in the post-war period as a component of the de-Nazification of Ukrainians <i>(Volodymyr Serhiichuk)</i>	68
The everyday life of repatrients: from check-filter camps to socialization in the soviet effect in the first post-war decade <i>(Lyudmyla Strilchuk)</i>	83
Practice of folk medicine by Ukrainian undergrounds <i>(Yaroslav Antoniuk, Vasyl Ilnytskyi)</i>	112
Cinema as an element of the everyday life of Volynhians (1944–1953) (according to the materials of the newspaper «Soviet Volyn» <i>(Oksana Kalishchuk)</i>	126
Everyday life in the Drohobych region in the summer of 1946: in the language of one document <i>(Mykola Haliv, Oleksandra Sviontyk, Nataliya Ilnytska)</i>	148
The first wave of soviet election campaigns in Transcarpathian oblast in 1946 – 1947 years in daily operational reports of NKVD people’s commissariat of state security (ministry of internal affairs-ministry of state security) <i>(Vasyl Mishchanyn)</i>	165

Report of the OUN leadership for the first half of 1949 as a source of studying the everyday population of Lviv Oblast in the first post-war years <i>(Ruslana Popp)</i>	186
Documentary testimony about the methods of propaganda work of the Bolshevik authorities in Stanislaviv region in the first half of 1949 <i>(Oksana Medvid)</i>	245
Searches, arrests, interrogations as phenomena of everyday anxiety in the ascetic life of the hieromonk Yuri (Ivan) Yantukh (1910 – 1993): prosopographical aspects <i>(Yurii Stetsyk)</i>	267
Everyday life of prisoners of Gulag labor camps after the Second World War <i>(Vitalina Danylchuk)</i>	279
Anatomy of the Cult of the Hero of the Soviet Union Oleksa Borkanyuk <i>(Pavlo Leno)</i>	299
The development and leading directions of foreign intelligence activities of state security agencies in the Ukrainian SSR under the conditions of the development of inter-block confrontation in the world (1944 – 1950s) <i>(Dmytro Viedenieiev)</i>	316
The List of Abbreviations	347

КІНО ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОВСЯКДЕННЯ ВОЛИНЯН (1944–1953 рр.) (за матеріалами газети «Радянська Волинь»)

У соціокультурному просторі ХХ ст. кінематограф посідав пріоритетне місце. Поєднання найдоступнішого виду розваг для населення з потужним ідеологічним потенціалом кінорепертуару забезпечило кіно статус феномену масової культури та інструменту конструювання суспільної свідомості. Місце кіно у системі радянської ідеологічної конструкції якнайкраще виявляє знаний вислів самого Володимира Ульянова (Леніна): “з усіх мистецтв для нас найважливішим є кіно...”¹. Серед найпоширеніших форм проведення дозвілля, “вільного часу”, доступних для радянських громадян, було відвідування кіносеансів. Кіно стало елементом повсякдення “радянських людей” у повоєнні роки. Дослідження ж місця кіно у повсякденному житті повоєнних мешканців конкретного регіону – Волині – уможливить глибше відтворити локальну історію.

Повсякденне життя неможливо дослідити без використання тогочасної місцевої преси. Саме ЗМІ, орієнтовані на широкі верстви населення, стали потужним інформаційним ресурсом, що водночас формував і відображав громадську думку. І навіть попри цензуру, характерну для комуністичного режиму, преса слугувала тим історичним документом, що фіксував усю багатогранність радянської дійсності.

Особливістю локальної періодичної преси як джерела є те, що вона вводить нас у безпосередню атмосферу того часу, показує ставлення сучасників до повсякденних проблем. Тенденційність підбору та подачі фактів у цих виданнях, безапеляційність і безальтернативність думок мала сформувані у читача певну позицію. Однак попри гучно пропаговані “успіхи” періодична преса допускала інформацію, яка відображала реальний стан справ у народ-

¹ Ця знана фраза “Ви повинні твердо запам’ятати, що з усіх мистецтв для нас найважливішим є кіно” ґрунтується на спогадах Луначарського про бесіду з Леніним у лютому 1922 р., які він виклав у листі до Болтянського від 29 січня 1925 р. (вих. № 190). Див.: Болтянский Г. М. Ленин и кино. Москва, Ленинград 1925. С. 19; Ленин В. И. Полное собрание сочинений, изд. 5-е. Москва: Издательство политической литературы, 1970. Т. 44. С. 579.

ному господарстві та наводила реакцію громадян. Газети через постійні рубрики дають можливість відстежити особливості суспільно-політичного, культурного, спортивного життя. У випадку Волині найрепрезентативнішим виданням безсумнівно можна уважати обласну газету «Радянська Волинь», яка мала найбільший наклад.

Упродовж останніх десятиріч у вітчизняній історіографії студії з історії повсякдення загалом і радянського зокрема отримали свій розвиток. Нині маємо і теоретичні розробки вивчення та інтерпретації радянського життя¹, і розвідки з історії повсякдення західноукраїнського населення у соціальному зрізі². Окремо згадаємо студії власне такого елемента повсякденного життя, як кіно. Дослідженню місця кіно у повсякденні “радянської людини” у регіональному вимірі присвячені дослідження С. Андросової³, М. Вурловської⁴, Р. Генега⁵, Р. Попп⁶, О. Титаренко⁷.

¹ Головка В. “Риба та м’ясо” історії повсякденності: теоретичні засади напряду. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук.* Київ, 2007. Вип. 17. С. 87–101; Життя “по-радянськи”: проблеми вивчення та інтерпретації (із циклу “Повсякдення: візії та смисли): зб. матеріалів IV Всеукраїнського наук.-теорет. семінару (м. Вінниця, 27–28 квітня 2018 р.) Вінниця, 2019. 272 с.; Лук’яненко О. В. Методологічні лабіринти дослідження освітянського повсякдення доби тоталітаризму. *Гілея. Історичні науки.* 2016. Вип. 89. С. 75–79.

² Старка В. Повсякденне життя західноукраїнського села в умовах суспільних трансформацій 1939–1953 рр. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2019. 550 с.; Шляхтич Р. Повсякдення західноукраїнської інтелігенції повоєнного часу в умовах боротьби радянської влади з українським визвольним рухом. *Інтелігенція і влада.* 2011. Вип. 23. С. 133–142.

³ Андросова С. Л. Кіно і театр у повсякденному житті робітників Донбасу у 1921–1928 рр. *Історичні і політичні дослідження.* 2007. № ½. С. 99–105.

⁴ Вурловська М. Кіно у повсякденному житті мешканців Дрогобиччини у повоєнний період (1944–1958). *Проблеми гуманітарних наук: зб. наук. пр. ДДПУ імені Івана Франка. Серія Історія.* 2017. Вип. 40. С. 15–30.

⁵ Генега Р. Радянський кінематограф у Львові в перше повоєне десятиліття. *Український історичний журнал.* 2011. № 2. С. 106–122.

⁶ Попп Р. Повсякдення інтелігенції Львова 1944–1953. *Дрогобицький краєзнавчий збірник.* Дрогобич, 2012. Вип. XVI. С. 384–395; Попп Р. Місто Дрогобич у перші повоєнні роки. *Дрогобицький краєзнавчий збірник.* Дрогобич, 2006. Вип. X. С. 458–467.

⁷ Титаренко О. Ю. Кіно у житті населення Донеччини в умовах війни та перших повоєнних років (1941–1950). *Гуманітарний журнал.* 2014. № 3–4. С. 162–166.

Попри те, що місце радянського кіномистецтва в повсякденному житті населення України у перші повоєнні роки стало предметом досліджень істориків більшої уваги заслуговують зміни у сприйнятті кінематографа населенням; рівно ж широким дослідницьким полем треба уважати мікроісторичний зріз та регіональний аспект ролі кіно у радянському повсякденні.

Нашим дослідницьким зацікавленням слід вважати окреслення впливу радянського кіно на формування свідомості та успішність проекту з індоктринації “радянської людини” у післявоєнні роки в Україні загалом та Західній Україні й Волині зокрема. У ході дослідження робиться спроба показати роль кіно у повсякденному житті, виявити дихотомію у сприйнятті вітчизняного кінематографа та реальності, що оточувала волинян.

В умовах радянської України щодо кінематографа було сформульовано чіткі політично-ідеологічні вимоги, суть яких полягала в необхідності не лише відбивати дійсність силою мистецтва, а й формувати “нову історичну спільність” і “нову радянську людину”, легітимізувати радянську владу та комуністичну ідеологію¹. Як твердили волинські комуністи: “Завдання комуністичного виховання трудящих постійно вимагають посилення керівництва всіма ділянками ідеологічної роботи, зокрема, пропагандою кіно – цього найціннішого і найулюбленішого з усіх видів мистецтв”². Зрештою, на кіно як засіб формування масової політичної свідомості вже звертали увагу дослідники³.

Символічно, що свої двері кінотеатр Луцька⁴ відкрив майже відразу з повернення радянської влади: “Громадяни Луцька! Сьогодні в кінотеатрі демонструється фільм “Два бійці”. Вхід безплатний. Запрошуються всі жителі міста. Така афіша появи-

¹ Каганов Ю. О. Конструювання “радянської людини” (1953–1991): українська версія. Запоріжжя: Інтер-М, 2019. С. 266–267.

² Петровський Г. Кіно – на службу комуністичному вихованню. *Радянська Волинь*. 1952. 4 квітня. № 68.

³ Кацуба М. Художнє кіно як засіб формування масової політичної свідомості. *Політичний менеджмент*. 2013. № 1–2. С. 136–144.

⁴ Відомо, що перші кінотеатри “німого кіно” на Волині з’явилися на початку ХХ ст. Так, у Луцьку 1908 р. відбулися перші покази “живих картинок”, які проходили у дерев’яному літньому театрі, який був на місці Луцької школи № 8 (Проект “Україна”. Волинь 1939–1946 років. Окупована, але нескорена / Лариса Бондарук, Богдан Зек, Тетяна Яцечко-Блаженко. Харків: Фоліо, 2020. С. 420.

лася на стінах будинків Луцька через чотири дні після його визволення від німецько-фашистських окупантів. Написана вона була на сірому грубому папері, рідким чорнилом, рукою радше кіномеханіка, ніж плакатиста. Лучани, які були тоді в місті, виходили з підвалів і перших поверхів, йшли до кінотеатру. Вони жадібно дивились і слухали радянський фільм. Зголоднілі за правдою, вони по два-три сеанси підряд не виходили з зали”¹. Так описувала радянська преса цю подію.

Для глибшого розуміння настроїв суспільства щодо перегляду кіно, варто розглянути дані про кількість кінотеатрів та їх відвідування. У листопаді 1944 р. обласна газета повідомляла про відновлення роботи семи кінотеатрів та трьох звукових автокінопересувок, очікувалось отримання шести стаціонарних кіноапаратів і 14 кінопересувок. “З кожним днем поширюється кіномережа області. Майже в усіх містах і в багатьох районах Волині працюють кінотеатри. Всього є 27 кінотеатрів. Значна кількість віддалених районів і сіл обслуговуються кінопересувками. В 1945 році 600 тисяч волинян продивились коло 200 фільмів”². В інформації місяць по тому вже читаємо про 32 стаціонарні кіноустановки (з них п’ять сільських та чотири кінопересувки), 105 продемонстрованих фільмів, 3 600 кіносеансів та 701 500 глядачів³, в 1946 р. вже йдеться про 36 стаціонарних кіноустановок, які провели понад 55 тисяч кіносеансів і обслужили більше півмільйона глядачів⁴, в 1948 р. загальна кількість стаціонарних та пересувних установок зросла до 102 (72 кінопересувки у селах і 30 кіноустановок у містах і райцентрах)⁵. Серед волинських міст та містечок, де з’явилися кінотеатри, були Затурці (у приміщенні колишнього костелу)⁶, Лю-

¹ Чернявський Я. Поговоримо про луцький кінотеатр. *Радянська Волинь*. 1945. 19 травня. № 99.

² 600 тисяч волинян продивились радянські фільми. *Радянська Волинь*. 1945. 16 вересня. № 185.

³ Кінофікація Волині. *Радянська Волинь*. 1945. 14 жовтня. № 205.

⁴ П’ятиріччя культурного розвитку Волині. *Радянська Волинь*. 1947. 20 липня. № 141.

⁵ Розширюється сітка кінозакладів Волині. *Радянська Волинь*. 1948. 14 січня. № 10.

⁶ Кінотеатр в Оздютичах. *Радянська Волинь*. 1945. 25 вересня. № 191.

бомль¹, Маневичі², Оздютичі³, Мацієві, Сенкевичівці, Олиці, Ковелі⁴. Мережа кінотеатрів на Волині постійно поширювалася – з'являлися нові кінотеатри в Луцьку (на Красному⁵). Рівно ж встановлювали нове кінотехнічне обладнання – проєкційні апарати марки КПТ-1, підсилювачі марки КУСУ-50⁶.

Як визначала радянська влада, “Демонстрування кіно – справа великої політичної і культурної ваги. Кінопрацівники нашої області, радянські, партійні і комсомольські працівники повинні подбати, щоб всі сільські кінопересувки працювали зразково, щоб у кожному селі не рідше трьох разів на місяць демонстрували фільм”⁷. Кінопересувки були орієнтовані на сільських мешканців Волині, а особливу активно вони діяли під час весняної сівби та літнього збору врожаю. Радянська преса твердила вже про зростання кількості кінопересувок 1946 р. до 47, які лише за липень обслужили 85 тисяч глядачів-селян⁸, в 1947 р. вже було 72 кінопересувки⁹, а на обласній нараді з питань кінофікації 1951 р. звітували уже про роботу на Волині 183 кінопересувок і 15 колгоспних стаціонарних установок¹⁰. Упродовж квітня-травня 1947 р. сільські кінопересувки дали 1 270 кіносеансів і обслужили понад 89 тисяч глядачів, охопили 1 020 сільських Рад¹¹. 1950 р. кіно на Волині відвідали 2 мільйони 398 тисяч осіб¹². Такі кінопе-

¹ Капітальний ремонт кінотеатру. *Радянська Волинь*. 1945. 28 жовтня. № 215.

² Новий кінотеатр. *Радянська Волинь*. 1945. 17 березня. № 54.

³ Нова кіноустановка. *Радянська Волинь*. 1945. 4 грудня. № 240.

⁴ Кіноустановки в районних центрах. *Радянська Волинь*. 1945. 6 січня. № 4.

⁵ Подільська Л. В Красному – новий кінотеатр. *Радянська Волинь*. 1948. 14 липня. № 149.

⁶ Гогулан М. Нове технічне обладнання. *Радянська Волинь*. 1952. 6 травня. № 90.

⁷ Сільські кінопересувки повинні працювати зразково. *Радянська Волинь*. 1949. 4 вересня. № 175.

⁸ Кіно для селян. *Радянська Волинь*. 1946. 14 серпня. № 162.

⁹ Розширюється сітка кінозакладів Волині. *Радянська Волинь*. 1948. 14 січня. № 10.

¹⁰ Обласна нарада з питань кінофікації. *Радянська Волинь*. 1951. 22 грудня. № 252.

¹¹ Соболевський М. Кіно на збиральній. *Радянська Волинь*. 1947. 25 липня. № 144.

¹² Семенов К. Стаціонарні кіноустановки в колгоспних клубах. *Радянська Волинь*. 1951. 3 лютого. № 23.

ресувки працювали у Ківерцівському¹, Ковельському², Любомльському³ районах, Луківському⁴ відділі кінофікації. Лише одна кінопересувка Луківського району за місяць дала в селах 28 кіносеансів⁵, а за два місяці – біля 40⁶. У Володимир-Волинському районі також за першу декаду жнив провели 20 сеансів у 18 селах і обслужили понад дві тисячі глядачів⁷, а загалом лише у травні у Володимир-Волинському районі відбулося близько 150 кіносеансів (більшість яких провели у селах)⁸.

У результаті згадані цифри розходяться із задекларованими – адже, до прикладу, план на 1945 р. передбачав відкриття 54 кіноустановки, з них 22 сільські⁹, що не відповідає зафіксованим даним. Зрозуміти наскільки достовірними є ці цифри дають змогу документи, які зберігаються у Державному архіві Волинської області і демонструють таку картину.

Яким було призначення кінопересувок у системі радянської ідеології добре ілюструють наступні тези: “Наші колгоспники люблять кіно, воно стало невід’ємною частиною їх культурного дозвілля. У кращих зразках радянського кіномистецтва хлібороби знаходять для себе відповіді на різноманітні питання життя. Хороші фільми виховують селян в дусі палкого радянського патріотизму і безмежної любові до рідної Батьківщини. Ось чому, коли в сільському клубі демонструється радянський фільм, зал завжди переповнений”¹⁰. В іншому матеріалі читаємо:

¹ Кіно в селах Ківерцівського району. *Радянська Волинь*. 1945. 17 листопада. № 228.

² Кінопересувка на селі. *Радянська Волинь*. 1945. 22 травня. № 101.

³ Кіно ширше просувається в села. *Радянська Волинь*. 1946. 3 липня. № 132.

⁴ Гречанов М. Селяни дивляться кінокартини. *Радянська Волинь*. 1947. 29 липня. № 147.

⁵ Іванов О. 28 кіносеансів. *Радянська Волинь*. 1947. 15 жовтня. № 203.

⁶ Гречанов М. Селяни дивляться кінокартини. *Радянська Волинь*. 1947. 29 липня. № 147.

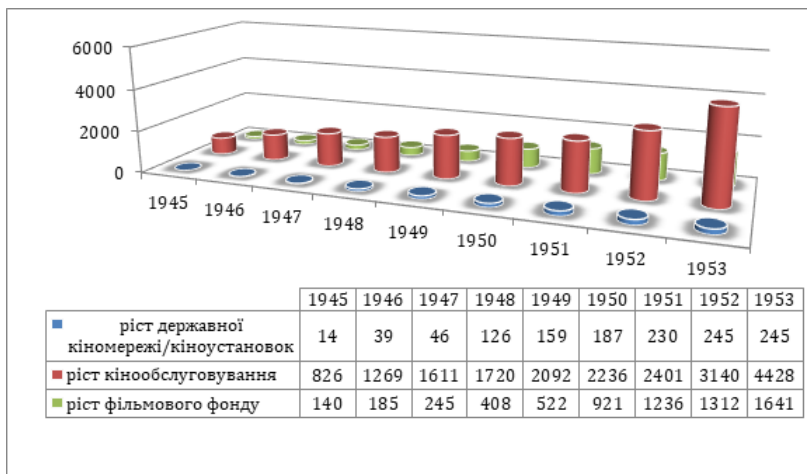
⁷ Соболевський М. Кіно на збиральній. *Радянська Волинь*. 1947. 25 липня. № 144.

⁸ Кіносеанси в селах. *Радянська Волинь*. 1947. 28 червня. № 125.

⁹ Кіно на Волині (Розмова з начальником відділу експлуатації обласного управління кінофікації тов. Смалніним І. Я.). *Радянська Волинь*. 1945. 18 квітня. № 77.

¹⁰ Ліпінчук О. Більше хороших фільмів селу! *Радянська Волинь*. 1953. 19 червня. № 120.

“Кипить робота на полях Волині. Колгоспники і одноосібники, працівники МТС докладають всіх зусиль, щоб в стислі строки зібрати дорідний хліб і достроково розрахуватися з державою. В ці дні перед нами, працівниками кінофікації, поставлено завдання – зразково і культурно обслужити кожне село”¹.

Розвиток кіномережі на Волині 1945–1953 рр.²

Зростання кількості кінотеатрів у містах Волинської області не означало підвищення якості, адже кінозали часто-густо були непридатними до експлуатації, у них не вистачало меблів. Навіть в обласному центрі кінотеатр у повоєнні роки виглядав непривабливо: “Фойє – ні на першому ні на другому поверхах – не обладнані. З кожного кутка світить оком убожество”³. Опис ковельського кінотеатру був теж не надто привабливим: “Ковельський кінотеатр серед глядачів вже здавна не користуються авторитетом. В приміщенні завжди брудно, непривітно, взимку холодно. Але ковельчан обурює не лише це. Жодний сеанс не обходиться без того, щоб не трапився якийсь казус. То

¹ Соболевський М. Кіно в час жнив. *Радянська Волинь*. 1948. 27 липня. № 149.

² Сушик І. В. Волинь повоєнна: соціально-економічні та культурні процеси 40–50 рр. ХХ ст. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. С. 270.

³ Чернявський Я. Поговоримо про луцький кінотеатр. *Радянська Волинь*. 1945. 19 травня. № 99.

кіноплівка обірветься, то звуку нема, чи такий, що нічого не розбереш”¹. За такий стан кінотеатрів міста провину покладали на місцевих чиновників: “Є в Ковелі кінотеатр ім. Щорса, розрахований на 600-700 глядачів. Стільців же в ньому на 100 чоловік. Решта ж змушена стояти, бо керівники міста до цього часу не потурбувалися, щоб наробити для кінотеатру простих лавок. В місті є ще один кінотеатр – імені Суворова. Недавно це було ціле приміщення. Зараз же – немає віконних рам, дверей, підлоги. В чому ж справа? В тому, що завідуючий міськкомунгоспом тов. Заблоцький не потурбувався про те, щоб приміщенню букв даний невеличкий ремонт і не зумів зберегти його від розкрадання”². Ситуація у цьому кінотеатрі не змінювалася з роками. 1953 р. опис був подібним до попередніх: “Кінотеатр імені Щорса в м. Ковелі – улюблене місце відпочинку трудящих. Кожного дня кінофільми проглядають сотні робітників, молоді та інтелігенції. В роботі кінотеатру є чимало недоліків: неякісне демонстрування фільмів, зриви сеансів, неввічливе ставлення адміністрації до глядачів тощо”³. Непривабливим був кінотеатр і в Цумані: “В Цумані у кінотеатрі непорядки. Місця не номеровані, лавки завжди стоять шкереберть, так що доводиться глядачам самим їх розставляти. Під час демонстрації фільму в зали не втихає гармидер, вхід і вихід цілком вільний. А неподобства, що бувають в апаратній, перевищують всяку міру”⁴. Нарікання викликала робота кінотеатру у Сенкевичівці⁵. Вочевидь, траплялися й приклади, коли ремонт приміщень кінотеатрів не просувався (як це було у Рожищах⁶). Нарікання викликала й робота відділу кінофікації у Локачах⁷.

¹ Мирошниченко Г. В Ковелі погано демонструються фільми. *Радянська Волинь*. 1947. 8 серпня. № 154.

² Михайлов С. Не турбуються про культурний відпочинок. *Радянська Волинь*. 1945. 16 червня. № 119.

³ Фесенко Б. Не реагують на скарги. *Радянська Волинь*. 1953. 21 квітня. № 80.

⁴ Агаєнко І. Про цуманське кіно і кінопересувку. *Радянська Волинь*. 1946. 6 жовтня. № 199.

⁵ Третяк М., Вороницька В. Загляньмо в наш кінотеатр. *Радянська Волинь*. 1952. 1 лютого. № 23.

⁶ Злобін Н. Чому у Рожищах не ремонтується кінотеатр. *Радянська Волинь*. 1946. 16 серпня. № 163.

⁷ Брояка С. Локачівці не бачать кіно. *Радянська Волинь*. 1947. 18 березня. № 55.

Ще одна проблема полягала у тому, що часто-густо кіно не було кому показувати. Так, до прикладу, у с. Олександрії Теремнівського району нарікали на припинення показу кінофільмів і причиною цього називали те, що завідуючий районним відділом кінофікації Садовий не подбав завчасу про підготовку кіномеханіка на місце Коцепупа, який вибув¹. Саме тому республіканські та обласні курси кіномеханіків налагодили підготовку необхідних кадрів². Обласне управління кінофікації проводило також семінари учнів-кіномеханіків, на яких вивчали кіноапаратуру та електростанцію, що розташовувалася на кінопересувці³. При обласній дитячій технічній станції та одинадцяти районних центрах працював гурток юних кінотехніків для учнів молодших класів⁴. Однак кіномеханіків і надалі не вистачало⁵. Підвищувати якість обслуговування у цій сфері намагалися типово комуністичними методами – через соціалістичні змагання кінофікаторів⁶. Як про кращого у своїй професії писали про кіномеханіка Митрофана Бондара: “Часто, після закінчення сеансу навколо Митрофана Яковича збираються глядачі, особливо молодь. Вони просять розповісти, як створюються кінофільми, обговорюють щойно побачену кінокартину, обмінюються враженнями. Тоді він перетворюється з кіномеханіка на агітатора і розповідає селянам про колгоспи, які вони тільки що бачили на екрані, про велетенські заводи в східних областях, діляться своїми мріями про недалеке майбутнє...”⁷. Знаний на Волині журналіст Полікарп Шафета так описував роботу ще одного працівника кіно: “Успіхи роботи кіномеханіка тов. Катрушина – результат не тільки його особи-

¹ Олександрович Г. Чекасмо кінофільмів. *Радянська Волинь*. 1952. 20 грудня. № 249.

² Нові кадри кіномеханіків. *Радянська Волинь*. 1945. 24 листопада. № 233; Випуск механіків. *Радянська Волинь*. 1945. 15 червня. № 118.

³ Петренко А. Кіномеханіки підвищують свої знання. *Радянська Волинь*. 1948. 12 грудня. № 247.

⁴ Гозулак М. Юні кіномеханіки. *Радянська Волинь*. 1952. 19 березня. № 57.

⁵ Шевчук О. Не готують кадрів кінофікаторів. *Радянська Волинь*. 1952. 13 лютого. № 32.

⁶ Гоголан М. Змагання кінофікаторів. *Радянська Волинь*. 1949. 9 серпня. № 156.

⁷ Воронов Д. Кіномеханік Митрофан Бондар. *Радянська Волинь*. 1947. 1 серпня. № 149.

стої працьовитості і вправності, але й того, що він уважно вивчає смаки своїх глядачів, створив навколо себе міцний актив з кіно-організаторів і завідуючих клубами. Коли в село прибуває кінопересувка, тут уже все підготовлено: розвішані афіші, підготовлено клуб, глядачі обізнані з фільмом, лектор готовий читати на ту чи іншу тему лекцію”¹. Залишилися в історії імена кіномеханіків Дештярова, Гусара (Любомльський район), Іванова (Луківський район), Поліщука (Сенкевичівський район)², Зайцева (Луцький район)³, Новосада⁴, Сендера, Турича, Пивнюка⁵, Іова Повля⁶, Зота Уляницького (Рожищенський район)⁷, Михайла Медведєва (Стара Вижва)⁸, Андрія Головатюка⁹. Як твердили офіційні видання, основа успіху кіномеханіків, як наприклад Терентія Голощука, в тісному зв’язку з партійними і комсомольськими організаціями, з сільськими Радами і правліннями артліей¹⁰. Зауважимо, як можна судити з матеріалів тогочасної преси, питання про транспорт для перевезення кіноапаратури у повоєнні роки було більш, ніж важливим. Кіномеханік М. Байбула твердив: часто “густо доводиться вислухувати докори колгоспників зовсім не з своєї вини. Ось в чому справа. Сповістиш людей про приїзд кінопересувки. Вони вчасно приходять до клубу, чекають, чекають, а пересувка не з’явиться. Глядачі нарікають, а я не можу виїхати з сусіднього колгоспу, тому що голова відмовив у транспорті. Так, наприклад, три дні

¹ Роботу сільської кіносітки – під повсякденну увагу. *Радянська Волинь*. 1952. 13 лютого. № 32.

² Кращі кіномеханіку кінопересувок. *Радянська Волинь*. 1946. 7 листопада. № 221.

³ Глядачі дякують кіномеханікові. *Радянська Волинь*. 1948. 8 травня. № 92.

⁴ Кінопересувка в селах. *Наше життя*. 1999. 9 вересня. № 66.

⁵ По сторінках районних і політвідділівських газет. *Радянська Волинь*. 1952. 15 лютого. № 33.

⁶ Нірко О. Сумлінний кіномеханік. *Радянська Волинь*. 1952. 26 березня. № 62.

⁷ Вірний В., Ішук І. Досвід роботи Зота Уляницького – всім кіномеханікам. *Радянська Волинь*. 1952. 15 лютого. № 33.

⁸ Петренко К. Щодня 1–2 кіносеанси. *Радянська Волинь*. 1948. 25 липня. № 148.

⁹ Ярова Г. Світлові газети в колгоспах. *Радянська Волинь*. 1948. 2 жовтня. № 197.

¹⁰ Степуренко І. Сільський кіномеханік. *Радянська Волинь*. 1953. 6 червня. № 111.

просидів я в колгоспі ім. Шевченка. Подібне траплялось в селах Городище, Вигуричі та ін.”¹.

Попри спроби регламентувати показ фільмів на селах далеко не завжди це вдавалось: “Керівники Берестечківського районного відділу кінофікації на кожен місяць складають графік демонстрування кінофільмів у селах. Але біда в тому, що ці графіки складаються не для того, щоб їх виконувати, а щоб їх підшивати до справ і потім звітувати перед обласним управлінням кінофікації. Якщо вірити графікам, то в селі Борочиче щомісяця 4 рази демонструються фільми. Насправді ж колгоспники цього села за останні два місяці місяці не бачили жодної кінокартини. Зате в селі Кутри графік-план набагато перевиконується”². Зривали графіки показу фільмів і у Заболоттівському³, і у Теремнівському⁴, і у Любешівському⁵, і у Берестечківському⁶ районах. Власне нерегулярність роботи кінопересувок зменшувала їх ідеологічний вплив. “Часто перед демонструванням кінокартин тут читаються лекції. Днями секретар райкому партії тов. Васильченко прочитав для кіноглядачів лекцію “Дружба народів – рушійна сила соціалістичного суспільства”⁷. У волинських селах перед початком концертів, кіносеансів чи інших культурних заходів почали практикувати у 1947 р. виступи агітаторів з лекціями чи промовами про важливість соціалістичних перетворень, що не сприяло їх відвідуванню. Зрештою, не завжди про кіносеанси належно інформували”⁸.

¹ Байбула М. Зривають демонстрування кінофільмів. *Радянська Волинь*. 1953. 16 червня. № 118.

² Лопа О., Юркевич П., Гуковський П., Павлюк В., Баламут А. Графік існує тільки на папері. *Радянська Волинь*. 1952. 15 лютого. № 33.

³ Сарабан Д. Кіномеханік підводить. *Радянська Волинь*. 1952. 21 грудня. № 250.

⁴ Цитар І., Васильєв Ю., Кошель В. Погано працюють теремнівські кінофікатори. *Радянська Волинь*. 1952. 5 лютого. № 26.

⁵ Поліщук Ф., Прищепчук А., Козак П., Абрамович А., Олішкевич Г. Популяризувати досвід роботи кращих. *Радянська Волинь*. 1952. 8 лютого. № 28.

⁶ Лопа О., Юркевич П., Гуковський П., Фавлюк В., Баламут А. Графік існує тільки на папері. *Радянська Волинь*. 1952. 15 лютого. № 33.

⁷ Левандовський В. Лекції перед кіносеансами. *Радянська Волинь*. 1952. 8 серпня. № 155.

⁸ Мельник В., Ємич Т., Павлюк Г. По 7–8 фільмів на місяць. *Радянська Волинь*. 1952. 2 лютого. № 24.

Знімок цей зроблено в Маневичах. Зображає він кінорекламу і цікавого глядача, який силкується прочитати, на який саме кінофільм його запрошують. Що й казати, розібрати на ній будь-що важко! Вона красномовно свідчить про те, як маневицькі кінофікатори поважають кіноглядачів. (Радянська Волинь. 1952. 15 червня. № 118).

Важливо розуміти, що ситуація тоді була не такою простою, і поширення комуністичної ідеології наштовхувалося на протидію. Це підтверджують і розсекречені документи (звернення на ім'я начальника обслуговування кінофікації) у яких, окрім іншого, зазначено: “Про факти хуліганських і ворожих дій при демонстрації кінофільмів в селах районів Волинської області... за останнє півріччя 1949 р.” і далі згадувалося рішення бюро Волинського обкому КП (б) У від 10. 10. 1949 р. про встановлення постійного чергування дільничних міліціонерів у селах під час демонстрації кінофільмів. Для кращого розуміння реальної ситуації наведено декілька фактів. Так, у с. Запруддя при

демонстрації кінокартини вікна школи закидали камінням. Через те, що такі дії неодноразово повторювалися, директор школи відмовив у наданні приміщення для демонстрації кіно. В с. Кухари на дверях приміщення клубу селяни знайшли листівку, в якій був закликати не ходити на радянські фільми; кіномеханіка ж Карпюка попереджали, що в разі його наступного приїзду в село, він буде знищений¹. Серед тих, хто тоді працював, – Трохим Кульбачинський. Відразу після війни юнак, повернувшись із армії, поступив у технікум кінематографії і працював кіномеханіком на дільниці Ратне – Черче Камінь-Каширського району. Крутив кіно по селах, до яких разом із кінострічками добирався то волами, то кіньми. Згадував він і про те, як одного разу під Поступелем перестріли його “Степанові хлопці” (бандерівці), і хоча живим відпустили, кінострічку “Жизнь в цитадели” спалили².

Проте навіть за цих не зовсім сприятливих обставин кіно залишалося наймасовішим способом проведення дозвілля і водночас засобом впливу.

Волом у село привезли кіно (1947 р.) Т. Г. Кульбачинський

¹ Сушик І. В. Волинь повоєнна: соціально-економічні та культурні процеси 40–50 рр. ХХ ст. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. С. 179.

² Борзовець В. Кіно “приїжджало” на... волах. *Ратнівщина: громадсько-політична газета*. 2009. 24 січня. № 6. С. 7.

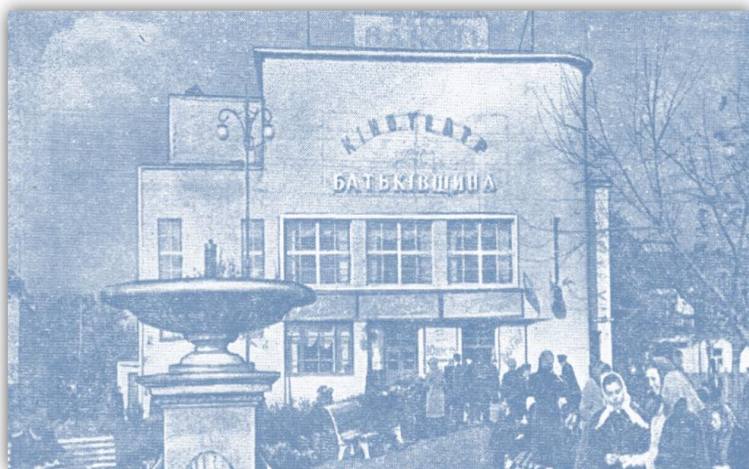
Зрозуміти ідеологічне навантаження, яке несли кінострічки, демонстровані волинянам, дає змогу репертуар, який тематично регламентувала влада. Населенню Західної України у повоєнні роки пропонували переглянути фільми, присвячені Леніну¹ чи Сталіну². До прикладу, впродовж 1945–1946 рр. у луцькому кінотеатрі “Батьківщина”³ глядачам пропонували до перегляду: художні “О 6 годині вечора після війни”, “Після про Росію” (амер.), “Багдадський злодій”, “Остання ніч”, “Гаврош”, “Дівчина з Барселони”, “Тітка Чарлея” (амер.), “Повернення”, “Небо Москви”, “Черевички”, “Малахів курган”, “Баби”, “Чорноморець”, “Цирк”, “Жди мене”, “Золота тропа”, “Серця чотирьох”, “Тахір і Зухра”, “Член уряду”, “Близнята”, “Навала”, “Парень из нашего города”, “Лисички” (амер.), “Великий перелом”; документальні “Берлін”, “Перемога на Правобережній Україні”, “Визволення Радянської Білорусії”. Серед художніх фільмів, які демонстрували сільські кінопересувки, були “Ленін у Жовтні”, “Ленін у 1918 році”, “Людина з рушницею”, “Клятва”, “Член уряду”, “Сказання про землю Симбірську”, “Трактористи”, “Багата наречена” й інші⁴.

¹ Андрієнко Д. “Клятва”. *Радянська Волинь*. 1946. 8 вересня. № 179; Дивилися фільм про великого Леніна. *Радянська Волинь*. 1949. 26 липня. № 146; Кінофільми про великого Леніна. *Радянська Волинь*. 1952. 21 січня. № 16.

² Чаурелі М. Як створювався фільм. *Радянська Волинь*. 1946. 8 вересня. № 179.

³ Відкрили цей кінотеатр під назвою “Большевік” 1941 р. Вважають, що після повернення “визволителів зі Сходу” кінотеатр знову запустили в дію. Першим тут показали радянський пропагандистський фільм 1943 р. випуску – “Нові пригоди Швейка”.

⁴ Соболевський М. Кіно в час жнив. *Радянська Волинь*. 1948. 27 липня. № 149.

Кінотеатр “Батьківщина”

Лучани сидять на фонтані біля кінотеатру “Батьківщина” на зламі 1950–1960-х рр.

Для того, щоб зрозуміти смислове та ідеологічне навантаження цих кінострічок, варто ознайомитися з анонсами декількох з них. Так, до прикладу про “визволення Радянської Білорусії” читаємо: “Поля Білорусії. Потрошені танки, автомашини, гармати і тисячі трупів. Це – німецька техніка, ворожі солдати. Здається, що сама земля розгнівано піднялася на ворога, струснула із себе і розсипала уламки ворожих танків, автомашин, кинула трупи фашистів. “Цей фільм розповідає про героїчну боротьбу за визволення Радянської Білорусії”, – звучить голос диктора. Так починається документальний фільм, що перевернув кілька сторінок героїчної боротьби Червоної армії і радянського народу за свою волю і незалежність. Осінь 1943 року. Вперше за роки окупації на землю Білорусії ступає нога червоного воїна. Гримить канонада, тисячі тон смертоносного металу падають на голову ворога. А на схід, з лісів і боліт, все йдуть і йдуть люди, яких визволила Червона Армія з німецької неволі. Вони повертаються до своїх спалених міст і сіл, стають до праці, до відбудови”¹. Не менш прикметною є й інша стрічка з кінорепертуару: “Велика Вітчизняна війна радянського народу проти німецько-фашистських загарбників – яскравіша сторінка багатовікової історії людства. Кінофільм “Морський батальйон” – героїчна епопея про захист колиски Жовтневої революції – славетного міста Леніна. Ще не загоїлись рани, ще не зовсім стих біль в серці народному, який нанесла війна, ще не витерла сльози радянська жінка по вбитому синові, чоловікові чи братові, ще багато, багато руїн наших рідних міст і сіл нагадують нам про боротьбу з кривавим ворогом – німецьким фашизмом. Хоч ворога вже немає, але ще свіжі рани, нанесені війною. Назавжди увійде в історію людства героїчний захист міста Леніна. І які близькі, які дорогі нашому серцю герої кінокартини “Морський батальйон”! Ми пізнаємо в них наших знайомих, друзів, товаришів та рідних, що билися з кривавим ворогом. Нам близьке і зрозуміле суворе оточення, що зріднило, зробило товаришами незнайомих один одному людей, оточення напруженої чотирьохрічної боротьби за Вітчизну. Тема героїчного захисту славетного міста Леніна, мужність та стійкість його оборонців прекрасно розроблена автором сценарію

¹ Андрієнко Д. “Визволення Радянської Білорусії”. *Радянська Волинь*. 1945. 7 жовтня. № 200.

Олександром Штейном. Проста радянська сім'я Маркіних зображена на фоні великої боротьби міста-героя. Вона складова частина, так би мовити, маленький механізм цієї боротьби. В картині немає нічого надуманого – це сучасна бувальщина, дзеркало Великої Вітчизняної війни”¹.

Ідеологічне навантаження і роль кіно у вихованні “радянської людини” яскраво увиразнює приклад стрічки “Молода гвардія” про величезний успіх якого в СРСР твердили радянські пропагандисти². Героїв фільму подавали волинянам як молодь сталінського гарту³, якою керувала партія. При цьому не приховувалося, що фільм “Молода гвардія” має велике виховне значення для молоді⁴, а після перегляду глядачі у зверненні на ім'я Й. Сталіна твердили: “Створення цього хвилюючого до глибини душі і разом з тим повчального фільму, є особливою турботою партії та уряду про увічнення героїчної діяльності підпільної комсомольської організації “Молода гвардія”, її боротьби за свободу, честь і незалежність нашої Батьківщини”⁵. Володимирволинська газета “Червоний прапор” надрукувала кілька виступів глядачів з їх враженнями: “Читаючи роман О. Фадєєва, ми дізналися, як краснодонці – вихованці славного комсомолу вели нещадну боротьбу з ворогом. А зараз, коли ми побачили фільм, образи краснодонців ожили перед нами в усій красі і чарівній привабливості, як втілення чудових рис людей сталінського гарту. Ми ніколи не забудемо славних краснодонців. Вони завжди з нами, вони учать нас жити, кличуть нас на боротьбу за нові трудові перемоги”⁶.

Навіть у стрічках, які присвячені коханням, радянські ідеологи знаходили ознаки класової боротьби. Описуючи фільм “Тахір і

¹ Махаєв І. “Морський батальйон”. *Радянська Волинь*. 1945. 2 листопада. № 218.

² Фільм “Молода гвардія” на екранах країни. *Радянська Волинь*. 1948. 13 жовтня. № 205.

³ Височина В. Молодь сталінського гарту. *Радянська Волинь*. 1948. 13 жовтня. № 205.

⁴ Пастух Г. Ними керувала партія. *Радянська Волинь*. 1948. 13 жовтня. № 205.

⁵ На батьківщині молодогвардійців. *Радянська Волинь*. 1948. 13 жовтня. № 205.

⁶ Подвиги молодогвардійців учать жити і боротись. *Радянська Волинь*. 1948. 24 жовтня. № 213.

Зухра”, в основу сценарію якого покладена стародавня узбецька легенда про трагічну любов, Дмитро Андрієнко намагався переконати потенційних глядачів у тому, що: “Весь фільм присвячений ідеєю боротьби за щастя народу. Багір, батько Тахіра, що є представником народу, поневоленого ханом, без вагання гине за великого вождя воїнів справедливості Сардара. Цим він визначає і шлях свого сина Тахір перетворюється в борця за народ, хоч основними мотивами його дій є помста за смерть свого батька. Виходець з народу, він і повертається до нього, не зважаючи ні на які спроби Бобохана та його придворних зробити з Тахіра вірного слугу ханського трону. В цьому і полягає основна цінність кінофільму”¹.

На протилежному полюсі – стрічки, які відривали волинян від важкої реальності та створювали ідеалізовану картинку. Як приклад згадаємо трофейну “Дівчину моєї мрії” режисера Георга Якобі з Марікою Рек у головній ролі. Розповідаючи про повоєнний Львів, Роман Генега твердив, що цей фільм зібрав касу, еквіваленту річному заробітку всіх кінотеатрів і при цьому у радянській пресі про нього не було згадок. Є усі підстави припускати, що подібне було й у Луцьку. Варто погодитися з тими, хто твердить про культивування образу щасливого життя радянських людей у більшості фільмів. Це яскраво засвідчує стрічка “Кубанські козаки”, у якій життя і побут героїв подавався як зразковий і “нормальний” для всіх радянських людей. Кінокартини мали одну мету – створити міф про щасливе радянське життя, яке можливе лише завдяки партії й уряду. Микита Кацуба звернув увагу на цікавий парадокс – хоча “реальність” таких фільмів не мала нічого спільного зі справжнім життям людей, проте у масового глядача складалося враження, начебто радянські люди справді так живуть, ця реальність існує десь зовсім поруч, і до неї ось-ось можна буде доторкнутися².

Заради справедливості визнаємо присутність стрічок української тематики, присвячених подіям української історії, – “Бог-

¹ Андрієнко Д. “Тахір і Зухра”. *Радянська Волинь*. 1946. 15 січня. № 11.

² Кацуба М. Художнє кіно як засіб формування масової політичної свідомості. *Політичний менеджмент*. 2013. № 1–2. С. 143–144.

дан Хмельницький”, “Запорожець за Дунаєм”¹, “Украдене щастя”², “Тарас Шевченко”³, “Наталка Полтавка”.

Окремої згадки потребують науково-популярні фільми, які демонстрували волинянам. Відображаючи регіональну специфіку, акцентувалася аграрна тематика: “Демонстрування науково-популярних фільмів відіграє важливу роль у справі широкої пропаганди, узагальнення і впровадження в колгоспне виробництво досягнень сільськогосподарської науки і передової колгоспної практики. В багатьох районних демонструванні сільськогосподарських кінофільмів приділяють належну увагу”⁴. Як були переконані самі працівники кінофікації, стрічки, які розповідали про досягнення радянської агробіологічної науки, застосування нової техніки в колгоспах, були корисні селянам, адже сприяли поширенню передового досвіду і підвищенню агротехнічних та зооветеринарних знань⁵.

Поширеним явищем радянської дійсності були кінофестивалі. Їх приурочували до певних дат і наповнювали відповідним ідеологічним змістом. Так, з 20 лютого до 20 березня 1945 р. проходив тематичний кінофестиваль “Червона Армія – визволителька від німецько-фашистського ярма” (у його рамках демонстрували фільми “Чапаєв”, “Олександр Пархоменко” “Битва за нашу радянську Україну” “Два бійці” та ін.)⁶. Окремо організували комсомольсько-молодіжні кінофестивалі про успішність яких звітувала радянська преса⁷. Регулярними були дитячі кінофестивалі та кіносеанси, під час яких показували радянські дитячі фільми, про успішність яких серед волинян звітували кіно-

¹ Космін П. Кіно в селі. *Радянська Волинь*. 1948. 19 червня. № 122.

² Кравченко С. “Украдене щастя”. *Радянська Волинь*. 1952. 8 липня. № 134.

³ Харченко І. “Тарас Шевченко” на екранах району. *Радянська Волинь*. 1952. 15 січня. № 11.

⁴ Драч О. Більше уваги науково-популярним кінофільмам. *Радянська Волинь*. 1953. 11 квітня. № 73.

⁵ Пивовар І. Сільськогосподарські фільми на екранах сільських клубів. *Радянська Волинь*. 1953. 15 квітня. № 76.

⁶ Кінофестиваль до дня Червоної Армії. *Радянська Волинь*. 1945. 20 лютого. № 36.

⁷ Успіх молодіжно-комсомольського кінофестивалю. *Радянська Волинь*. 1945. 9 вересня. № 180.

працівники¹. Демонстрацію кінофільмів для дітей влаштовували регулярно, а дирекції середніх шкіл влаштовували для своїх школярів культпоходи на дитячі сеанси². Часто-густо вони були приурочені до шкільних канікул³. Як описували офіційні видання, “Весело і цікаво проводять своє дозвілля в час літніх канікул учні луцьких шкіл. Починаючи з 17 травня щодня зал кінотеатру “Батьківщина” переповнений дітьми. Тут влаштовують сеанси для юного глядача. Як повідомив директор кінотеатру тов. Корольов, для учнів міста в першій половині червня уже дано 24 кіносеанси. Близько 4 200 юних глядачів подивилися 6 кращих радянських фільмів”⁴. Юним глядачам показували “Син полку”, “Подорож по рідній країні”, “Здравствуй, Москва!”, “Таємничий острів”⁵, “Білий клик”, “Кам’яна квітка”, “Як гартувалась сталь”⁶ і т. д. Так само з 31 грудня до 11 січня 1952 р. у тому ж кінотеатрі “Батьківщина” проводили дитячий кінофестиваль з показом таких кінострічок, як “Незабутній 1919”, “Молода гвардія”, Народні таланти”, “Золотий ключик” та ін.⁷ І це знову ж треба уважати не випадковим, адже саме роботі з молоддю та вихованню її у комуністичному дусі партійні та державні органи надавали особливо пильну увагу.

У повоєнні роки, коли волинці не мали телевізорів, єдиним місцем, де вони могли переглянути новий кінофільм, був кінотеатр або приїзд пересувки у села області. Як з пієтетом писала “Радянська Волинь”: “До приходу радянської влади наші селяни не бачили кіно. В місті хоч і бували, так дорого коштував квиток. А в селах одвіку кінофільмів не показували. Тим то зараз наші селяни з великою охотою відвідують кіносеанси, а останній час почали вчашати, навіть старі люди, які рік тому про це і

¹ Успіх дитячого кінофестивалю. *Радянська Волинь*. 1948. 11 липня. № 138.

² Єрмолаєва С. Кіносеанси для дітей. *Радянська Волинь*. 1947. 21 вересня. № 156; Білан Г. Кіносеанси для юних глядачів. *Радянська Волинь*. 1952. 30 квітня. № 87.

³ Весняні канікули в школах. *Радянська Волинь*. 1945. 28 березня. № 62.

⁴ Кіносеанси для юних глядачів. *Радянська Волинь*. 1947. 21 червня. № 116.

⁵ Дитячий кінофестиваль. *Радянська Волинь*. 1947. 25 травня. № 101.

⁶ Кіносеанси для юних глядачів. *Радянська Волинь*. 1947. 21 червня. № 110.

⁷ Волох М. Зимові канікули школярів. *Радянська Волинь*. 1952. 31 грудня. № 257.

слухати не хотіли”¹ чи “Наші колгоспники люблять кіно, воно стало невід’ємною частиною їх культурного дозвілля. У кращих зразках радянського кіномистецтва хлібороби знаходять для себе відповіді га різноманітні питання життя. Хороші фільми виховують селян в душі палкого радянського патріотизму і безмежної любові до рідної Батьківщини”². Фінансова політика радянської влади щодо кіноіндустрії була доволі ліберальною. Ціни коливалися від 3 до 5 руб. за квиток залежно від розряду закладу та часу сеансу (середня ж зарплата становила 1 500 руб.), що робило перегляд фільмів доступним для населення³. Про те, що можна було переглянути на кіноекранах, населення Волині могло довідатися з повідомлень обласної преси. У повоєнний період увагу глядачів до того чи того фільму привертати рекламні афіші та кіностенди. Про зміст новинок регулярно, знову ж, інформували регіональні періодичні видання. Так, серед інших стрічок, які пропонував волинянам радянський кінематограф були: “Битва на рейках”⁴, “Весна”⁵, “Весна в Москві”⁶, “Викрадення”⁷, “Далека наречена”⁸, “Любов Ярова”⁹, “Пирогов”¹⁰, “Повернення Василя Бортнікова”¹¹, “Подвиг розвідника”¹², “Розлом”¹³, “Третій удар”¹⁴, “Ян Рогач”¹⁵. Тут до-

¹ Савлюк В. Чого бракує кіносеансам. *Радянська Волинь*. 1948. 21 листопада. № 232.

² Ліпінчук О. Більше хороших фільмів селу! *Радянська Волинь*. 1953. 19 червня. № 120.

³ Генєга Р. Радянський кінематограф у Львові в перше повоєнне десятиліття. *Український історичний журнал*. 2011. № 2. С. 121.

⁴ Андрієнко Д. “Битва на рейках”. *Радянська Волинь*. 1947. 11 жовтня. № 200.

⁵ Дімаров А. “Весна”. *Радянська Волинь*. 1947. 30 липня. № 148.

⁶ Гончарова З. “Весна в Москві”. *Радянська Волинь*. 1953. 10 травня. № 93.

⁷ Коган С. “Викрадення”. *Радянська Волинь*. 1953. 26 квітня. № 84.

⁸ Андрієнко Д. “Далека наречена”. *Радянська Волинь*. 1948. 15 серпня. № 163.

⁹ Гальченко Л. “Любов Ярова”. *Радянська Волинь*. 1953. 18 квітня. № 78.

¹⁰ Дімаров А. “Пирогов”. *Радянська Волинь*. 1948. 30 січня.

¹¹ Тимошенко І. Фільм про наших людей. *Радянська Волинь*. 1953. 8 травня. № 91.

¹² Василенко Б. “Подвиг розвідника”. *Радянська Волинь*. 1947. 21 жовтня. № 207.

¹³ Олійник М. “Розлом”. *Радянська Волинь*. 1952. 29 жовтня. № 215.

¹⁴ Дімаров А. “Третій удар”. *Радянська Волинь*. 1948. 7 травня. № 91.

¹⁵ Дімаров А. “Ян Рогач”. *Радянська Волинь*. 1948. 26 червня. № 127.

цільно зауважити, що подібні анонси виконували й інформативну функцію, адже волиняни почасти не розуміли змісту фільмів – так у випадку стрічки “Адмірал Нахімов” далеко не всі розуміли, про яку війну і який час йшла мова¹.

Вочевидь, подією для волинян був приїзд зірок радянського кіно. Так, до прикладу, 20 січня 1948 р. у залі кінотеатру “Батьківщина” відбувався концерт Любові Орлової: “Лучани зустрілись з героїнею відомих радянських кінофільмів “Веселі хлопці”, “Волга, Волга”, “Світлий путь”, “Цирк”, “Весна”. Вони добре знають її по екрану і з радістю прийшли, щоб побачити і почути на сцені”², – писала “Радянська Волинь”.

За відсутності доступу волинян до якісних театральних постановок кіно виявилось у повоєнні роки чи не єдиним доступним способом задовольнити свої естетичні та культурні потреби. Кіно було доступним для всіх, його відвідували люди різного віку, міщани і селяни, пропонований репертуар враховував запити різних категорій населення. Ймовірно, саме тому комуністична влада надавала йому вагоме ідеологічне навантаження, а тематику кінопрокату строго регламентували і контролювали. Так чи так, попри наміри радянського режиму, для волинян кіно у повоєнні роки стало важливим способом проведення дозвілля, знайомства з новим, візуалізації прагнення до щасливого життя, чого так не вистачало у важких повоєнних реаліях.

Оксана Калішук

¹ Савлюк В. Чого бракує кіносеансів. *Радянська Волинь*. 1948. 21 листопада. № 232.

² Клін Б. Любов Орлова – в Луцьку. *Радянська Волинь*. 1948. 22 січня. № 16.